

Suggested Citation: Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük

A New Approach to the Consumption Society: Frugalism and Financial Freedom

Mustafa Şeref AKIN¹

Abstract

Frugalism as financial freedom and anti-consumer society movements does not exist until 2000, moving from America to Europe and now to Turkey. Frugalism is the reduction of expenditures without reducing the basic needs to gain financial freedom and early retirement. He aims intense financial planning, catching a high savings rate (between ages 25 and 40) at the very beginning of the career, and declaring financial freedom in the future (after 40). Frugalist is against the unnecessary spending of the consumer society, which are inflated by advertising, the restricted right to retirement when aging, and the way of life on unhealthy and disrespectful to the environment. Frugalism matures the person, and questions such as happiness, the meaning of life, long-term goals, time, money, and consumption. Frugalism finds himself in Stoic which emphasizes the differences between pleasure and happiness. Hedonism proposes to maximize pleasure in order to have the best life. But Stoicism rejects because pleasure is one dimension of happiness. An individual does not need external motivators (possessions of goods and compliments of others) to be happy. Healthy life, stress-free environment, making decisions independently are real luxuries. This blissing depends on financial independence which depends on frugal lifestyle. In the article, the concept of frugalism is investigated from philosophical, psychological, sociological, and economic points of view.

Article History:

Date submitted:

08.10.2020

Date accepted:

19.12.2020

Jel Codes:

G50, G51, P16

Keywords:

Frugalism,
frugalist, financial
independence,
early retirement

¹Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İİBF, Erzincan, mustafa.akin@erzincan.edu.tr, 0000-0002-1850-9118

Öz

2000 yıllarına kadar sözlüklerde olmayan tutumculuk, Amerika'dan Avrupa'ya ve şimdide Türkiye'ye doğru ilerleyen finansal özgürlükçü ve tüketim toplumu karşıtı akımdır. Tutumculuk finansal özgürlüğün ve erken emekliliğin kazanılması için temel ihtiyaçları azaltmadan harcamaların azami düşürülmesidir. Yoğun finansal planlama yaparak, kariyerin en başında yüksek tasarruf oranı yakalayıp (25-40 yaş arasında), ileriki dönem de (40'ından sonra) finansal özgürlüğünü ilan ederek erken emeklilik yaşamayı amaç edinmektedir. Tutumcu, tüketim toplumunun reklamla şişirilen gereksiz harcamalarına ve yaşlandığında emeklilik hakkının sağlanmasına karşıdır. Sevdikleriyle ve sevdiği işlerde zaman geçirmeyi hedeflemektedir. Tutumcular yüksek tasarruf sürecinin kişiyi olgunlaştırdığını, mutluluk, hayatın anlamı, uzun dönemli amaçlar, zaman, para, tüketim gibi kavramları sorgulattığını iddia etmektedirler. Tutumculuk kendisine Stoacılıkta (mutluluğu içinde ve doğada aramak) bulmaktadır. Tutumcular zevk ve mutluluk arasındaki farkların anlaşılması gerektiği üzerinde durmaktalar. Hedonizm en iyi yaşama sahip olmak için, zevki en üst düzeye çıkarılmayı önermektedir. Fakat Stoacılık bunu reddeder çünkü zevk gerçek mutluluğun sadece bir boyutudur. İlk zaman lüks bir araba sürmek ve insanlardan iltifat almak zevki yükseltebilir. Ancak her zevk, aşırı kullanıldığında çok hızlı bir şekilde yıpranmaktadır. Hâlbuki bireyin mutluluk için dışsal motivasyonlara (mal sahibi olmaya, başkalarının övgülerine) ihtiyacı yoktur. Bireyin sağlıklı olması, sevdikleriyle zaman geçirmesi, iş ortamının hiyerarşik yapısından uzaklaşması, kararlarını bağımsız verebilmesi gerçek lükslerdir. Bu huzuru sürdürülebilmesi finansal özgürlüğe ve finansal özgürlükte tutumlu yaşamaya bağlıdır. Makalede tutumculuk kavramı felsefi, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik bakış açılarından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tutumculuk, tutumcu, finansal özgürlük, erken emeklilik

1. Giriş

Emeklilik düzenlemeleri dünyada ekonomik ve siyasi olarak en tartışmalı konularındandır. Sosyal güvenlik sisteminde yıllarca artan bir açık vardır (Canbay ve Demir, 2013). Hükümetlerin bu açık sorununa yönelik önlemleri hem emeklilik maaşlarını düşürmek hem de emeklilik yaşını yükseltmektir.

Bu önlemlerden dolayı kişiler yeteri süre çalışmalarına rağmen yaş hadlerini dolduramadıklarından emekli olamamaktalar. Siyaseten, Türkiye'de yaştan dolayı emekli olmayanlar hükümete ciddi baskı yapmaktalar (Bulut, 2019). Ekonomik olarak aynı süre çalışmış ve aynı yaşta olup ama emeklilik için tercih ettikleri yıl farklı olunca aldıkları emeklilik maaşları arasında büyük bir fark oluşmaktadır.

Bu olumsuz koşullara karşı kişiler ne yapabilirler? Amerika'da 2000'li yıllarda başlayan tutumculuk (frugalist) akımı olarak adlandırılan 40'ından önce emeklilik yeni neslin hayalidir (Sabourault, 2018). Yüksek tasarruf sayesinde emeklilik yaşını kişinin kendisi belirlemesidir.

Etimolojik köken incelendiğinde, frugalism ve frugalist İngilizce (ing.) veya Frugalisme ve frugaliste Fransızca (fr.) dillerinde 2000'li yıllardan önce bulunmayan kelimelerdir (Sabourault, 2018). Yakın zamanda ortaya çıkan akımdır. Mevcut kelime frugal (isim ve sıfat, ing. ve fr.) ise Türkçede tutum ve tutumlu (idareli) kelimesine denk gelmektedir (www.zargan.com). Ayrıca attitude (ing.) kelimesinin karşılığı da Türkçede tavır, tutum, davranıştır.

Frugalizm faaliyetine icraat eden frugalist'in Türkçe karşılığı tutumculuk ve tutumcu olarak çevrilebilir. Kelime kaynağı olan tutumlu (frugal) eşyaları, parayı idareli kullanan kişi demektir ve herhangi bir felsefi akımın içinde yer almamaktadır. Tutumculukta amaç kariyerin en başında yüksek tasarruf oranı yakalayıp (25-40 yaş arasında), ileriki dönem de (40'ından sonra) finansal özgürlüğünü ilan ederek erken emeklilik yaşamayı amaç edinmektir (Shen vd., 2019). Çevreye saygı, sağlıklı yaşam, sevdiklerine ve gönüllü işlere daha fazla zaman ayırmayı kapsayan, tüketim toplumuna karşı, büyük servet sahibi olmaya uzak ama sabrettikten sonra kaliteli yaşamayı hedefleyen bir fikri temsil etmektedir.

Tutumlu kişi bir yatırımcı değildir. Tutumcu yatırımcıdır. Çevresindeki imkanları yatırımcı gözüyle bakmaktadır. Kendisini finans üzerine sürekli geliştirmektedir.

Tutumcular minimalistlerden farklıdır. Tutumculuk harcamayı azaltıp tasarrufu arttırıp, yatırımların getirisini yükseltip, sonunda da pasif gelirlerle artık çalışmadan geçinebilecek duruma gelmektir. Minimalistlerde tüketimi kısmayı hedeflerler. Yatırım yapmayı, ileride tüketimi arttırmayı ve daha konforlu bir hayatı amaçlamamaktadırlar. Finansal özgürlük kavramından uzaktadırlar (Dana, 2019).

Tutumculuk ekonomik bağlamdaki "muhafazakârlık" (ing. conservatism) veya "kanaatkârlık" (ing. frugality) kavramlarından da farklıdır. Tutumcular arasında çok yüksek gelire sahip ve 40 yaşına kadar gelirin %80'ini tasarruf edip (yüksek getiriler elde edip), sonrasında da emeklilik döneminde konforlu bir yaşamla geçirenler (lüks konaklama, dünya turları,...) vardır (Hayes, 2020). Bu açıdan minimum geçim kıstası kişiden kişiye değişmektedir. Tutumculuk mevcut kapitalist sistemin emeklilik, çalışma, tüketim düzenlerine bir tepkiyi ve bir öneriyi (çözümü) içermektedir. Bundan dolayı bu akımın yeni bir kelime ile karşılanması gerekmektedir.

Finansal özgürlüğe ve erken emekliliğe (financial independence retire early -FIRE-) ulaşanlar arasında çok yüksek kazancı olan mühendis girişimciler olduğu kadar devlet okullarında öğretmenlik yapanlarda vardır. Bu sonuçta bir disiplin (adanmışlık) süreci ve sistem (az harcama- çok tasarruf etme) takibidir (Collins, 2016).

Bu makalede tutumculuğun temel kavramları felsefi, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olarak anlatılmaktadır. Yeni Amerikan rüyası haline gelen bu akım önce Avrupa'ya sonra da Türkiye'ye girmektedir. Özellikle sosyal medyadan ve bloglar ile topluluklar oluşmaktadırlar. Amerika'da öncü bloglar arasında mrmoneymustache, earlyretirementextreme, lifeafter, Türkiye'de FIRE hareketinin temsilcileri lattedenborsaya, baytutumlu, pintidegiltutumluym veya sabitgelirli sayılabilir. Makalede, kendilerini tanıttıkları şekilde isimleri yer bulmaktadır. Konu pratisyen denebilecek bireylerin yaşamlarındaki uygulamalarından gözlenerek akademik literatüre aktarılmıştır. Bu açıdan etnografik yöntemle araştırılmıştır. Tutumcuların düşünceleri, yazdıkları, mülakatları, konferansları takip edilmiştir.

Akımın sanayi toplumlarından beridir süregelen tüketici, uzun çalışma, geç yaşta emeklilik yaşam tarzına ciddi şekilde eleştiri getiren ve bunu hem entelektüel hem de uygulamalı olarak gerçekleştiren toplulukların ortaya çıkışı şüphesiz etkileyicidir. Tutumcu bloggerlar ne kadar açıklayıcıda olsa, akademik olarak bu akımın felsefi, psikolojik, sosyolojik, ekonomik olarak çeşitli bakış açılarından kavranması gerekmektedir. Akademik katkılarla akım zenginleşecek ve birçok modeller ortaya çıkacaktır. Tüketim toplumunun şekillendirdiği reklamlardaki mutluluk

kaynağının, iş hayatındaki statükonun, başarının gösterişten çıkartıp, ayakları yere basan uygulanan düşünce sisteminin varlığı gelecek kuşaklar için umuttur.

2. Felsefi Durumu

2.1. Tutumculuğun Felsefi Kökleri

Tutumculuk kendisine Stoacı'lıkta bulur (Adeney-Mr Money Mustache, 2020). Tutumcular zevk ve mutluluk arasındaki farkların anlaşılması gerektiği üzerinde dururlar. Hedonizm en iyi yaşama sahip olmak için, zevki en üst düzeye çıkarılmayı önermektedir. Fakat Stoacılık bunu reddeder çünkü zevk gerçek mutluluğun sadece bir boyutudur. Yemek, uyumak, içmek ve TV izlemek zevklidir. İlk zaman lüks bir araba sürmek ve insanlardan iltifat almak zevki yükseltebilirler. Ancak her zevk, aşırı kullanıldığında çok hızlı bir şekilde yıpranır. Halbuki, mutluluk için bir şeylerin sahibi olmaya ve başkalarının övgüsüne ihtiyacı yoktur (Fisker, 2010; Mr Money Mustache, 2020). Bireyin sağlıklı olması, sevdikleriyle zaman geçirmesi, iş ortamının hiyerarşik yapısından uzaklaşması, kararlarını bağımsız verebilmesi gerçek lükslerdir.

Akımın Amerikan toplumunda doğması ve Quakerslar gibi Hristiyanlığın bu toplumun ilk kuruluşundan itibaren önemli rol oynamasına rağmen (history.com), topluluk önderleri dini atıflarda bulunmamışlardır. Erken emekliliğe geçişte dini bir yaşama adanmışlık konusunda öneri getirmemişlerdir. Kişinin hayat amacının kendisinin bulması gerektiğini savunmuşlardır (Fisker, 2010; Mr Money Mustache, 2020).

2.2. Mutluluk

Tutumcular tüketim toplumunda mutluluğun kaynağını reklamlarla, promosyonlarla, başarı imajlarıyla şekillendirildiğini iddia etmekte. Tüketim toplumunda tüketimi azaltmak mutluluğun seviyesine düşürmektir (Frugalisme Jeremy, 2020a).

Halbuki, kısa dönem yerine uzun dönemde mutlu edecek hadiseler odaklanılmalıdır. Bundan dolayı tüketmeden önce sorulması gereken soru: Bu alım kişiye mutluluk katacak mı? Tutumcular uzun dönemde mutluluk getirecek hemen hiçbir faaliyetin maddiyatla ilgisi olmadığı belirtmektedir. Mutluluk formülü uzun dönemde mutlu edecek sebepleri yakalama ve onlarla mümkün olduğunca zaman geçirmektir. Bu sorunun cevabına yardımcı olması için hayatın sonuna gelindiğinde ne yapılamadığından kişi üzülmemektedir? Sahip olunamayan telefona mı? Ailesiyle geçiremediği zamana mı (Covey, 2014)? Mutluluk birçok kaynaktan gelir, ancak bu kaynakların hiçbiri lüks araba veya çanta ile yükselmemektedir.

Bu uzun dönem mutluluk listesinde; aileyle aktif zaman geçirme (yemekleri beraber yapma ve yeme), öğrenme (her gün kitap okuma), oyun oynama (çocuklarla futbol maçı yapma), hobi ile uğraşma (piyano çalma, şiir yazma), sağlıklı yaşam (ormanda yürüyüş ve bisikletle dolaşma) ve sosyalleşme (arkadaşlarla piknikte buluşma) olabilmektedir (Mr. Money Mustache, 2020).

Uzun dönemli mutluluğun kendisine odaklanma, kişinin tüketim toplumunun getirdiği geçici rahatlık, lüks ve reklamlara göre şekillenen kalıplardan kurtulup sürüden amaçsal olarak uzaklaştırmaktadır.

Uzun dönem güden mutlulukta, finansal olarak okuryazarlık, yüksek tasarruf oranı, idareli harcama birer araçtır. Finansal özgürlük yakalandıktan sonra kişinin kendisi ve toplumu için ne yapacağını düşünmüş olması gerekmektedir (Hester, 2019).

Özgürlük, rahatlığın aksine, gerçekten mutluluk getirebilir. Çevredekilerin lüks araçlarının olması ve bunu alabilme imkanına sahipken bile tercih etmemek kişiyi özgürleştirmektedir. Esas tercih çevreden ve geçici hevesin ötesinde gerçekten kişinin ne istediğini aramasında başlamakta ve buldukça mutluluk oluşmaktadır. Böylece zihin boş işlerden kurtarılıp, önem verilene yönlendirilmektedir. Örneğin araba satın alınmada taşınılan amaç nedir? Serbestçe bir noktadan diğer noktaya gitmek mi? Başkalarına gösteriş mi? Başarıyı kanıtlamak mı? Gerçekten uzun dönemde ihtiyaç olan hangi seçenektir? Bu belirledikten sonra hangi araba markasının alınacağına karar verilmektedir (Mr. Mustache, 2020).

2.3. İş Hayatı: Modern Kölelik

Tutumcular iş hayatından çalışanların tatmin olmadıklarını vurgulamaktalar. Başkasının vizyonu ve misyonu için uğraşıldığını düşünmekteler. Buna modern kölelik olarak adlandırmaktalar (Robin vd., 2008; Bay Tutumlu, 2020; Lattedenborsaya, 2020). Yönetici sınıfını da üst köle olarak görmekteler. Hangi gelire veya mevkie ulaşılsa da sahibi için çalışmak zorunda kalınmaktadır.

Tutumcular tarihi olarak "Babil'in en zengin adamı" kitabında kölelik dışındaki zamanda çalışıp özgürlüklerini alanlar hikayesine atıfta bulunmaktalar (Clason, 2014). İlk defa tutumculuğu tarif eden ve iş yaşamındaki kısır hayat mücadelesinden finansal özgürlükle çıkış öneren eser Vicki ve Domiguez tarafından 1993'de yazılan "Your Money and Your Life." Modern dönemdeki en temel esin kaynakları Kiyosaki'nin "Zengin Baba Fakir Baba: Okulda Öğretilmeyenler" kitabıdır (Kiyosaki, 2015). Sadece çalışma hayatını değil, aynı zamanda tüm yaşamı eğitimden ulaşıma kadar bu kölelik sisteminin parçası olmakla itham etmektedirler. Yatırımda takip edilen rol model ise uzun dönemli hisse yatırımı ve odaklanma stratejisi takip eden Buffet'dir. Tutumcular orta yaşta emekli olacak ve tasarrufların ömür boyunca çekeceklerinden günlük piyasa hareketleriyle ilgilenmemekte ve uzun dönemde değer yaratacak şirket hisse senetlerini almayı takip etmektedirler (Hagstrom, 2013).

Okul sistemi bağımsız olmayı öğretmek yerine itaati, kalıp çerçevesinde yetiştirildiğini iddia etmekteler (Aronica ve Robinson, 2015). Okul "para için çalışmak yerine para kişi için çalışsın" prensibini öğretmemektedir. Tutumcular, eğitim sisteminin matematik ve dilbilgisi bilgilerini verdiğini, ama nasıl bütçe, finansal yatırım, aktif, pasif, emeklilik planlaması yapılır öğretmediğini vurgulamaktadırlar (Kiyosaki, 2015). Sistemin eğitimle beraber kişiyi iyi bir çalışan ve iyi bir tüketiciye dönüştürdüğünü iddia etmekteler. Yatırım için gereken iş çevresi edinme ve takım halinde olma becerilerini vermemektedir. İyi borç ve kötü borcu göstermemektedir.

Mevcut kölelik düzenin hayal kurmaya da engel olduğunu ve kişinin istediği yerde ve kişilerle yaşaması için yaşlı olması gerektiğini içselleştirmektedir. Tüketim sisteminin dayatmasıyla, 20 yaşında çalışma hayatına atılan iş hayatında mecburen 45 yıl gerekmektedir. Ayrıca 30'unda evlilik, çocuklar ve düşürülmüş emeklilik maaşları ile 65 yaşında dahi emekli olmak zorlaşmaktadır (Hester, 2019).

İş kaybetme korkusu eziklik duygusunu getirmektedir. Patrona, şefe ve hatta saygısız müşterilere karşı sürekli itaat edilmektedir. Halbuki, finansal özgürlüğü olan kölelikten kurtulmuş hür insanlardır. Finansal özgürlük "hayır" diyebilme özgürlüğüdür. Üzerinde durdukları bağımlılık ilişkisidir. Kişi, devlete, işverene, alışveriş merkezlerine ne kadar bağımlı

olursa, kendisini daha kırılgan bir duruma sokmaktadır. Bağımsızlığın sırrı özerklikte yatmaktadır.

3. Psikolojik Durum

3.1. Olgunlaşma

Tutumcular, finansal özgürlüğü sürecini bir gelişim, olgunlaşma olarak görmekteler (Hester, 2019; Latteden Borsaya, 2020). Finansal özgürlük yolunda kişinin kendisini tanımaya başladığını belirtirler. Sürecin hayat gayelerini sorgulattığını ve hayatta neyi başarmak istediklerini düşündüğünü ifade ederler. Erken emeklilik sürecinin paradan çok duygusal ve kişisel gelişim olduğunu belirtirler.

3.2. Cimrilik

Tutumculuk ile cimrilik (pintilik) birbirinden temelde empati ve amaçlar açısından farklı iki kavramdır (www.pintideğiltutumluyum.com). Cimrilik psikolojik olarak hastalıklı bir davranıştır. Cimri başkalarıyla paylaşımından bulunmaktan kaçarak, sanki kendisinden bir parça kopuyormuşçasına rahatsız olup "sosyopatik narsist" hali görülmektedir (Yavuz, 2020). Tutumlu olma ise psikolojik olarak sağlıklı bir olgudur. Tutumluluk bilinç şeklinde, tercih edilen bir davranıştır. Empati sahibi tutumlu çevresine zarar vermez. Ancak cimri narsistir ve adece kendi çıkarları önemlidir (Yavuz, 2020). Empati duygusundan yoksundur.

Cimriler tasarruf etmek için yokluk çekmekteler. Tutumcular hayattan maddiyat dışında farklı alanlardan zevk almaya gayret göstermekteler. Cimriler para harcamamak için dışarıda yemek yemekteler ve çıkmamaktalar. Tutumcular ise dışa dönüktürler. Örneğin kahvelerini termosada almakta -böylece tutumlu davranmakta- parkları ziyaret edip -sosyalleşmekte- arkadaşlarıyla beraber içmekteler.

Cimriler doyumsuz olarak biriktirmekteler ve finansal yatırım yapmamaktalar. Tutumcular ise kendilerini finansal okur-yazarlıkta geliştirip, tasarruflarına yüksek getiri elde edip en kısa zamanda emekli olma hedefindeler.

Tutumcular için sağlıklı yaşam her şeyin önünde gelir. Sağlığı önceleme sadece gıda da değil, özel sağlık sigortasına harcamada, uygun kıyafetlerin (koruyucu giyim, rahat ayakkabı) satın alınmasında, spor merkezine abone olmakta kendini göstermektedir. Sağlıktan tasarruf ederek biriktirme kişinin bedenine ve kendisine saygısını kopardığını düşünmekteler.

Tutumcular hayatlarını tasarlamaktadırlar. Gelecekte nasıl, nerede, kiminle rahat yaşayabileceklerini planlamaktadırlar. *Kendi projelerine ve hayallerine yatırım yapmaktalar.*

3.3. Tutumculukta Psikolojik Savaş

Psikolojik olarak ilk yıllar zorlu geçmektedir. Belli bir tüketim kalıbını kırmak kolay değildir. Bir alışkanlığın değiştirilmesi gerekmektedir (Sabourault, 2018). Sürekli olarak yatırım hesabında para biriktirmeye çalışırken, genç yaşta etrafındakiler tüketirlerken hazır parayı harcamamak için direnmek zorundadır. İnsan nefesine düşkündür. Tatilleri azaltmak, arabanın bir alt modeli almak ve hatta tamamen kamu taşımacılığı kullanmak psikolojik olarak ilk başta yıpratıcıdır.

Erken emekli oluncaya kadar, sıkı çalışma, ikinci iş bulma, fazla mesaiye kalma, ihtiyaç malları dışında hiçbir şeyin tüketilmemesi, finansal yatırım için çaba verilmesi gerekmektedir.

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

Ancak, tutumcuğu üstün kılan ve bu baskılara direnmesini sağlayan unsur taşıdıkları misyondur. Gelir, tasarruf ve getiri miktarına göre değışen bir zaman diliminde diş sıkıldıkdan sonra özgür günler kendisini beklemektedir (Fieber, 2018).

3.4. Sağlıklı Yaşam

Tutumcular günümüzün iş hayatının sağlıklı yaşamı bozucu olduğunu inanmaktalar. Onlara göre bir kişi her gün 9-5 arası, yılda 50 hafta, 45 yıl boyunca çalışır, fiziksel ve ruhsal sağlığını kaybetmesi, bağışıklık sisteminin zayıflatması muhtemeldir (www.earlyretirementexcessive.com).

Ayrıca tüketim toplumun sunduğu yemek alışkanlıkları, hazır yemek restoranları, taşıtlar, konforlu yaşam şişmanlatmaya ve fiziksel hareketi kısıtlatmaya yöneliktirler.

Kişinin gereksiz tüketimden kendisine fayda getirmeyenlerden uzaklaşması, uzun dönemde sağlıklı olan tercihlerde bulunması hayattan alacağı keyfi çoğaltacaktır. Yaşlandıkça hareket kabiliyetini kaybetmeme, hastalıklarını öteleme, sağlıklı yiyeceklere ve hareketli spor hayatına bağlıdır.

4. Sosyolojik Durum

4.1. Eşlerle Durum

Eşlerle durumda iki senaryo ortaya çıkmaktadır. Evlilerse genellikle birbirlerini destekleyici bir süreç işlemektedir. Eğer arkadaş boyutundaysa genellikle kopma ile sonuçlanmaktadır (Jeremy Frugaliste, 2020).

Evlilikte eşlerin çalışması daha kolay tasarruf imkânı sağlamaktadır (www.BayTutumlu.com). *Burada kritik nokta eşlerin tasarruf, erken emeklilik, finansal özgürlük konularına aynı açıyla bakmaları gereğidir.* İki tarafta yükü paylaşp, tasarrufta bulunup, harcamalarını ayarlamalıdır. Aksi takdirde ciddi çatışmalar yaşanmaktadır (Sabourault, 2018).

Tutumcuların 40 yaş emeklilik hedefi esnasında arkadaşlık kurmakta veya anlaşabilecekleri bir kişiyi bulmakta zorlanmaktadırlar. Sonuç ayrılmakla bitmektedir. Bazı durumlarda fazla harcama yapmamak için evlenmeyi geciktirmeyi veya arkadaşlık etmemeyi tercih etmektedirler (Sabourault, 2018).

4.2. Tüketim Toplumuna Karşı: Sosyal ve Çevreci Yaklaşım

Tutumculara göre kapitalizmin amacı reklamlar yoluyla tüketicilerin kandırılmasıdır (Mr. Money Moustache, 2020). Reklamlar ve akran baskısı, daha pahalı ürünlere sahip olmayı cazip hale getirmekteler. Tutumculuk tüketim toplumunun değerleriyle çakişmaktadır.

Sürekli tüketim odaklı yaşandıkında iki sorun ortaya çıkmaktadır: Aşırı tüketim marjinal faydayı düşürmekte ve varlık biriktirememektedir (Mr.FighttoFire, 2020).

Kişinin bulunduğu sosyal çevre tüketimi özendirilmektedir. Sürekli olarak tüketime yönelten gruba karşı sosyal ortamı değıştirmek gerekmektedir (Mr. Money Moustache, 2020). Zenginlerle özellikle çok büyük harcamalar yapan kişilerle sosyalleşme tavsiye edilmemektedir. Zenginlerle arkadaşlıkları tuzak olarak görmekteler. Arkadaşlıkta kriter finansal özgürlük yolunda yardımlaşılacak kişidir.

Amaç sosyal hayatta geçirilen zamandan faydalanmaktır. Aileyle, arkadaşlarla, doğayla ve kendi başına huzurla geçen zaman mal tüketiminden daha değerlidir. Uzun dönemli mutluluk

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

araştırmalarında mutluluğu etkileyen en önemli faktör ilişkiler olduğunu ortaya konmaktadır (Waldinger, 2015).

Yoğun iş hayatı olan ebeveynler çocuklarını ihmal edebilmekteler. Dadıların bakması yerine ebeveynlerin çocuklara bakması hem ilgi verme eksikliğinden hem de dadı maliyetinden kurtarmaktadır. Tutumcular sürekli çalışıp para kazanıp servet kazanmak yerine, tüketimlerini dengede kılacak kadar varlık elde edip erken emekliliğe geçiş yapmaktalar. Emeklilik sonrası zamanlarını sevdikleriyle ve hobileriyle geçirmeyi hedeflemektedirler.

Tutumculara göre zaman-tüketim tercihi böyle değerlendirilmezse, tasarruf etme işkenceye dönüşmektedir. Tutumculukta zamanı tüketerek değil, sosyalleşerek ve doğayla geçirmek vardır (Mr. Mustache, 2020). Maddi açıdan çok iyi kazanmak kaliteli yaşamı getirmemektedir. Kaliteli yaşam hayat hedefleri bulma ve gerçekleştirme amaç edinerek olmaktadır.

Çevreyi olumsuz yönde etkileyen husus dünya kaynaklarından aşırı tüketilmesinden ileri gelmektedir. Kazandığından daha az tüketme çevreye saygıdır. Çevreci bir yaşam tarzını benimseyerek, çevre üzerindeki ekolojik ayak izni büyük ölçüde azaltmaktadır.

4.3. Şehir Yaşamından Kopma

Tutumculara göre şehirdeki iş yaşamının pazartesi-cuma 9-5 çalışma saatleri uzun trafikte zaman geçirme, tatilleri hafta sonuna sıkıştırma ile sonuçlanmaktadır.

Halbuki, erken emeklilik, kişinin optimum yerleşme alanını seçme imkanını vermektedir. Zorunlu çalışmadan, trafik eziyetinden, şehirlerin kirli havasından ve yoğun kalabalıklardan kaçma fırsatı elde edilmektedir. Sadece büyük şehirlerin keşmekeşliğinden kaçmanın ötesinde tercihen ılıman iklimli, az nüfuslu veya kışları kayak mekanlarına yakın bir yer tercih edilebilmektedir (www.earlyretirementextreme.com).

Yoğun iş hayatında şartlarında tatillere gidildiğinde kalabalık günler ve pahalı biletler seçilmek zorunda kalınmaktadır. Halbuki, hayat esneklediğinde en müsait günlerde tatil mekânlarında zaman geçirilmekte ve uygun fiyattan bilet alınmaktadır. Ayrıca günün veya yılın planlaması artık erken emeklinin elindedir.

4.4. Sosyal Hiyerarşi

Tutumcuların dünyasında finansal özgürlüğüne ve erken emekli olma imkanına sahip olan kişi sosyal hiyerarşide en tepededir. En üst nokta olan a şıkkı "ideali" ve g "batığı" göstermektedir (Mr. Money Mustache, 2020).

" Benim...

- Emeklilik ve para durumum mükemmel.
- Hala çalışıyorum, yüksek tasarruf sahibiyim, araba veya kredi kartı kredisi yok, düzenli ipotek ödemeleri devam etmektedir.
- Yukarıdaki ile aynı ancak araba kredilerim eklensin.
- Yukarıdaki ile aynıdır ancak hayatın masrafı nedeniyle azami tasarruf yapılamaz.
- Yukarıdaki ile aynı ancak ödeme yaptığım kredi kartları var.
- Tüm ödemeleri her zaman yapamaz, kredi puanı düşüktür. İşi kaybederse hayat berbatlaşır.
- Her şey çöktü- evi ve eşyaları kaybettim, borç ömür boyu ödenebilecekten daha fazla, dünya neden bu kadar acımasız?

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

Tutumculukta başarı kriterleri sahip olunan maddi imkanlarla, mevkilerle ve kariyerlerle ölçülmemektedir. Seçeneklerde aşağıya doğru indikçe, tutumculuk gözünde finansal imkânsızlık psikolojik olarak çökmeyi işaret etmektedir.

5. Ekonomik Durum

5.1. Finansal Özgürlüğün Anlamı

Finansal bağımsızlık, kişinin belirlediği temel ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomik güce kendi pasif geliriyle sahip olunmasını ifade etmektedir (Robin ve Dominguez, 1993). Bir kişinin yatırımlarından elde ettiği gelirin, masraflarını karşılaması o kişiyi finansal anlamda bağımsız yapmaktadır.

Finansal özgürlük hiç kimseye bağlı kalmaksızın istenen "yerde ve zamanda" olabilmektir. Amaç, elde edilen **pasif geliri** kalıcı yaşam giderleri için gerekli finansmanı sağlayana kadar varlık biriktirmektir.

Finansal özgürlüğe ulaşan zamana karşı emeğini satmamaktadır. İş sahibi olarak işte yoğun şekilde çalışması gerekliyse, yüksek kazancı da olsa, finansal olarak özgür olduğunu göstermemektedir. İş sahibi adına işe bakanlar varsa, o vakit özgürleşmiş olunmaktadır.

Esas olan gelir ve gider dengesidir. Sahip olunan varlık gelir akımı oluşturmalıdır. Örneğin, kişinin yıllık 10.000TL'lik harcaması varsa, %5 net gelir getiren bir yatırım aracından 200.000TL'ye sahibi olması finansal özgürlük için yeterlidir.

Tutumcular lüksü yeniden tanımlamışlardır. Bazıları lüks deyince pahalı mal ve hizmetler olarak algılamaktadırlar: Lüks otelde konaklama, yat veya üst segment araba sahibi olmaktır. Tutumcular gerçek lüksü para için çalışmaya gerek olmadan çalışmak olarak nitelendirirler. Lüks harcama için sürekli para kazanmak yerine, pasif yatırımlardan gelen istikrarlı geliri eğlenceli tatillere, iyi bir arabaya, şehirden uzakta büyük bir eve, çalışmak istenen gönüllü işlere ayırmak olarak görmekteler. Medya pahalı yaşam tarzlarına ve aşırı harcama alışkanlıklarına sahip milyonerlerle ilgili haberleri tercih etmektedir. Tanınmış film yıldızları, şarkıcılar ve sporcular şöhretlerine ve yaşadıkları pahalı evlere rağmen iflas etmektedirler. Amerikan futbolu profesyonel lig oyuncularının %40'ı sporu bıraktıktan sonra iflas başvurusunda bulunmaktalar (Mr. Money Moustache, 2020).

Halbuki mütevazı milyonerler akıllı finansal yatırımlarla, bütçelemeye ve tutumlu bir yaşam tarzıyla statülerini koruyabilmekteler.

Finansal özgürlük endişelerden kurtulma yoludur (Mr. Money Moustache, 2020). Finansman eksikliği acı, kızgınlık ve öfkenin kaynağıdır. Maddi imkana sahip olunmadığında her türlü problem onun etrafında dönmektedir. Ayrıca, finansal özgürlük olunca keyif vermeyen işte çalışılmasına gerek kalmamaktadır.

Finansal özgürlük sigortadır. İş hayatında gelir garantisi yoktur. Artık ömür boyu aynı şirket tarafından iş sözleşmeleri geçerli değildir. Bu durumda iş hayatının getirdiği risklere karşı en önemli koruma mekanizması finansal özgürlüktür.

5.2. Emeklilik ne demek?

Emeklilik, "yaşamak için çalışmak" döngüsünü kırıp, hayallerdeki dengeli yaşam tarzından zevk almakta özgür olmanın ayrıcalığını kazanmaktır. Amaç 40 yaşında emekli olmak değil ama 40

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

yaşında emekli olabilecek imkâna erişmektir. Sadece iş ve program hakkında seçici olacak kadar güvende hissedilmelidir.

5.3. Yatırım

Tutumcular erken emeklilik sonrası istikrarlı getiri için yatırım yapmaktalar. Temel ekonomik yaklaşım "para benim için çalışmalı ben para için değil." Parayı nakit veya mevduatta tutmak yerine olabildiğince aktif yatırımlara yönlendirmekteler. Özellikle hisse senedi ve tahvil piyasalarında değerlendirmekteler (Peters, 2008; Fieber, 2015). Pasif gelir olarak adlandırılrsa da, finansal ve gayrimenkul yatırımları takip için ciddi gayret sarf edilmesi gerekmektedir (Frugalisme Jeremy, 2020b).

5.4. En Önemli Varlık: Zaman

Tutumcuları motive eden unsurlardan biri kişilerden bağımsız yaşamak yanında sevdikleri işleri yapmaktır. 65-75 arasında emekli olan kişilerde çoğunlukla emeklilik sonrası sağlık kalitelerinde bozulma görülmektedir.

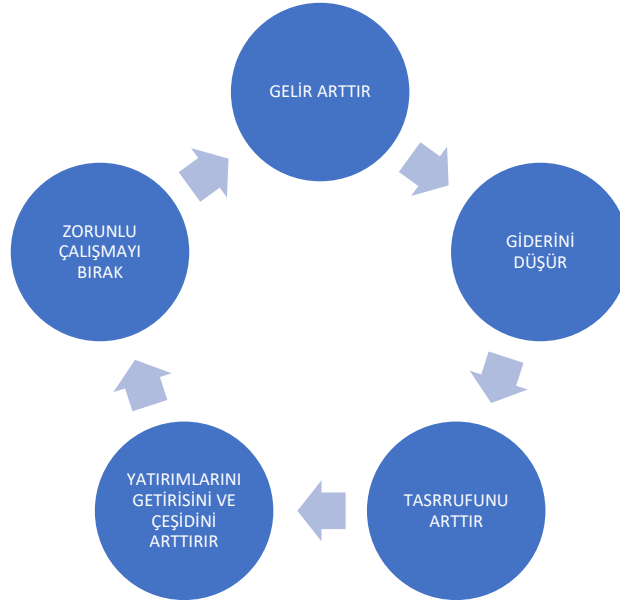
Bir tutumcu babasıyla ilgili edindiği deneyimi şöyle aktarmaktadır: "Babam, emekliliğinin sadece 10 yılını geçirerek 70'lerin başında vefat etti. Yaşam kalitesi, emeklilikten kısa bir süre sonra başlayan çoklu sağlık sorunlarından dolayı azaldı" (Fisker-Earlyretirementextreme.com, 2020).

Parasal bütçeler ayarlanabilir sadece sağlık ve yaşam kalitesine göre ayarlanmış dünyadaki kalan süredir. Erken emekli olmak, hayattan zevk almak ve sağlıklı yaşamak için 65 yaşını beklenmesine gerek kalmaksızın onlarca yıllık kaliteli yaşamakla kalınmayacak, aynı zamanda yaşlılıkta daha iyi fiziksel ve ruhsal sağlık imkânı sunacaktır.

5.5. Varlık Biriktirme ve Planlama: Prensipler

Varlıklar ve giderler denkleminin iki tarafı olduğundan, finansal özgürlük ve erken emeklilik için bireyin enerjisini odaklayabileceği iki ana yön vardır: Varlıkların biriktirilmesi veya giderlerinin azaltılması (Collins, 2016).

Varlık biriktirme de işleyiş: Gelirlerin arttırılması, giderlerin azaltılması ve maksimum tasarruf oranına ulaşılması. Sonra bu tasarruflarını doğru yatırımlarla beraber hedeflenen pasif gelire sahip olana kadar sürdürmektir (Four Pillar Freedom, 2020).

Şekil 1. Varlık Biriktirme

Tutumculuk emeklilik için bir finansal bir denklem değil ama hayat tarzı ve davranış değiştirmedir. 5 temel davranış prensibi üzerine varlık biriktirme oturtulur:

1. Para için çalışmak yerine para kişi için çalışmalıdır (pasif gelir).
2. Kişi ne kadar erken başlarsan, o kadar çabuk birikimde erken sonuçlar alır (birleşik getiri)
3. Kişi harcamasını ne kadar kısarsa, o kadar çabuk tüketim toplumuna bağlılığını azaltır (tasarrufları yükseltme).
4. Doğru arkadaşlarla ve ekiple ilerlenir (sosyal çevre).
5. Riski yaymak için yatırımlar çeşitlendirilir (portföy yaklaşımı).

Sonuca ulaşmak için doğru düşünce yapısı (1,2,3. prensipler), doğru sosyal ortam (4. prensip) ve portföy çeşitlendirme yapılmalıdır (5. Prensip). Bunları desteklemek için sürekli finansman kitapları okumak gerekmektedir (Roth, 2020; Lynch, 2012).

Harcamalarda üç ana noktaya odaklanılmaktadır: Konaklama, ulaşım ve gıda. Bu üçünü düşürerek harcamaları ciddi şekilde kısılmaktadır. Genel strateji, konaklama için küçük bir ev, ulaşım için işe yakın ev ve gıda için evde sağlıklı yemekler pişirmektir (Browning ve Browning, 2020).

Emeklilikte ne kadar para çekileceği hesaplanmaktadır (Bengen, 1994). Finansal varlığın yıllık ne kadarı harcanırsa, ana para kaybolmaksızın hayatın sonuna kadar idame ettirilir? Genellikle %4 kuralına atıfta bulunularak, ana sermayenin her yıl %4'ü kadar harcandığında ana para sabit kalmaktadır. Portföy olarak %75 hisse senedi ve %25 tahvilden oluşması ana parayı eritmeden 15, 30, 45, 60 yıllık süreler boyunca %4'lük güvenli çekim oranı ile bir yapı oluşturduğu gösterilmiştir (Cooley, vd. 1998; Pfau, 2018, www.sabitgelirli.com).

6. Sonuç

Tutumcuların hikayelerinde, geçmişlerinde aşırı harcadıkları ve yüksek borç içinde kaldıkları bir evre vardır. Buradan bir çıkış noktası olarak bu yaşam biçimini geliştirmişlerdir. Bir taraftan

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

borçları ödeme bir taraftan azlık çekmeden hayattan da keyif almayı öğrenmekteler. Bu borcu doğuran sebepleri özellikle de tüketim toplumu kalıplarına savaş açmaktalar. Prensipler geliştirerek bir daha aynı sefil duruma düşmemek için önlemler almaktalar.

Tutumculuk bir yaşam tarzıdır. Tutumculuk emekliliğe, zamana, yatırıma, başarıya, doğaya karşı saygıyı içermektedir.

Emeklilikte devletin belirleyeceği emeklilik tarihini ve maaşına güvenmemektir. Erken emeklilik zamanını ve maaşını kişinin kendisinin planlamasıdır. Sürekli varlık biriktirme amacını taşımamaktalar. Amaç 40 yaşında emekli olacak şekilde varlık biriktirmektir. Bunun içinde gelirlerinin %50-%80 arasını tasarruf etmekteler. Bu sayede hayat mücadelesi (rat race) kısır döngüsün kırmaya çalışmaktalar. Aşırı (burn out), sıkılarak (bore out) ve anlamsız (brown out) çalışmaktan kurtulmaktalar.

Tüketim-zaman kavramları üzerine bakış açılarını değiştirmekteler. Harcamayarak boş zaman satın almaktalar (Hester, 2019). Daha az mal sahibi olarak daha mutlu yaşamayı öğrenmekteler. Bunun için sağlıklı ve ekolojik bir hayat sürdürmekteler. Amaç 40 yaşından sonra zorunlu çalışmamaktır. Özgürlüğü ve serbest zamanı maksimum hale getirmekteler. Bu sayede sevdikleriyle daha fazla zaman geçirilebileceklerdir.

Yatırım yapabilmek için, harcamanın üstünde bir gelir ve tasarrufu da doğru şekilde yönlendirmek gereklidir. Tutumcular sosyal medya aracılığıyla yatırım konusunda sürekli olarak kendilerini ve birbirilerini geliştirmekteler. Matematiksel olarak daha iyi geliri olanlar daha hızlı şekilde biriktirmekteler. Ama finansal özgürlük öncelikle bir yaşam felsefesidir. Ne kadar az birikim imkânı olsa da tasarrufların bir yerde kar topu etkisi yapacağını vurgulamaktalar.

Başarı finansal özgürlüğe ve erken emekliliğe (financial freedom and retire early- FIRE) ulaşmaktır. Bu sürecin kişiyi olgunlaştırdığını ve öz güvenini arttırdığını ifade etmekteler. Finansal özgürlükte esas amacın tasarruf etmeden çok, kişinin bilişsel ve duygusal olarak evrimleşmesidir. Süreç aşırı disiplin, zaman ve sabır gerektirmektedir. Toplumun dayatması olan kariyer, zengin olmak, şöhret gibi geçici tutkulara değil, finansal özgürlük kazanıldıktan sonra gerçekten başarmak istediği hayat projesine yatırım yapmaktır. Kişinin hayatını kontrol edebilmesidir. Gösterişe, görünüşe ve sahipliğe önem verilmemektedir.

Kişileri zenginleştiren, mutlu kılan ilişkilerdir. İlişkilere yatırım yapmak zaman istemektedir. Tutumculuk ihtiyaçtan daha fazla maddi imkanlar oluşturmak yerine, sevdikleriyle beraber zaman geçirmeyi önermektedir. Bir çocuğun en çok ihtiyacı olan O'nu dinleyen ve gören ebeveynleridir.

Kaynakça

Adeney, P.J. (Mr Mr. Money Mustache). (2020). Where to Start. <https://www.mrmoneymustache.com/>

Aronica, A & Robinson, K. (2015). Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. Viking Press.

Bengen, W. P. (1994). Determining Withdrawal Rates Using Historical Data. *Journal of Financial Planning*, 14–24.

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

- Browning, A., & Browning, C. (2020). Financial Independence Retire Early Workbook. <https://www.ourrichjourney.com/workbook>.
- Bulut, M. (2019). Emeklilikte Yaşa Takılma Sorununun Ekonomik Gerekçeler Ve "Hak" Kavramı İle Ele Alınması Ve Değerlendirilmesi. *İş ve Hayat*, 5 (9), 162-169
- Canbay, T. & Demir, M. (2013). Türkiye' de Sosyal Güvenlik Açıkları ve Sosyal Güvenlik Ahlakı. *Yönetim Ve Ekonomi*, 20, 2
- Clason G. S. (2014). *The Richest Man in Babylon*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Collins, J. L. (2016). *The Simple Path to Wealth: Your road map to financial independence and a rich, free life*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Sabourault, I. (2018). Complément d'enquête. La retraite à 40 ans ! https://www.youtube.com/watch?v=baLUYNLu_jk (Erişim tarihi: 10.01.2020)
- Cooley, P., Hubbard, C., & Walz, Daniel. (1998). Retirement Spending: Choosing a Sustainable Withdrawal Rate. *Journal of the American Association of Individual Investors*.
- Covey, S. (2004). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. Free Press.
- Dana, M. (2019). Debt Free. <https://www.youtube.com/watch?v=8zf1-Ntho4s> (Erişim tarihi: 5.3.2020)
- Fisker, J. L. (Early Retirement Extreme). (2020). Where to Start. <http://earlyretirementextreme.com/> (Erişim tarihi 5.5.2020)
- Fieber J. (2018). *5 Steps To Retire In 5 Years*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Fieber J. (2015). *The Dividend Mantra Way: Achieving Financial Independence By Living Below Your Means And Investing In Dividend Growth Stocks*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Fisker, J. L. (2010). *Early Retirement Extreme: A Philosophical and Practical Guide*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Four Pillar Freedom. *How to Earn Financial Independence?* <https://fourpillarfreedom.com/> (Erişim tarihi: 7.2.2020)
- Frugalisme Jeremy (2020a) La motivation https://www.youtube.com/watch?v=cnOzdjd_1M4 (Erişim tarihi: 3.3.2020)
- Frugalisme Jeremy. (2020b). 5 Vérités Sur La Liberté Financière <https://www.youtube.com/watch?v=wrq16SFctVQ> (Erişim tarihi: 4.3.2020)
- Hagstrom R. G. (2013). *The Warren Buffett Way*. Wiley.
- Latteden Borsaya. (2020). Erken Emeklilik. <https://www.lattedenborsaya.com/> (Erişim tarihi: 7.4.2020)

Akın, M. Ş. (2021), "Tüketim Toplumuna Karşı Yeni Bir Anlayış: Tutumculuk ve Finansal Özgürlük", *Fiscaoeconomia*, 5(1), 99-112.

- Kiyosaki. R. T. (2015). *Rich Dad Poor Dad for Teens: The Secrets about Money--That You Don't Learn in School!* Plata Publishing.
- JP Morgan (2020). Guide to Retirement. <https://am.jpmorgan.com/us/en/asset-management/gim/adv/insights/guide-to-retirement> (Erişim tarihi: 2.1.2020)
- Mr. FightToFIRE.(2020). Saving Rate. <https://www.fighttofire.com/my-monthly-savings-rate-report-january-2020/> (Erişim tarihi: 4.4.2020)
- Hester T. (2019). *Work Optional: Retire Early the Non-Penny-Pinching Way*. Hachette Book Group.
- History Channel (2020). History of Quaker. <https://www.history.com/topics/immigration/history-of-quakerism>
- Lynch, P. (2012). *One Up On Wall Street: How To Use What You Already Know To Make Money*. Simon & Schuster.
- Peters J. (2008). *The Ultimate Dividend Playbook: Income, Insight and Independence for Today's Investor*. Wiley.
- Pfau, Wade (2018). The Trinity Study And Portfolio Success Rates (Updated To 2018) <https://www.forbes.com/sites/wadepfau/2018/01/16/the-trinity-study-and-portfolio-success-rates-updated-to-2018/#2d5423976860> (Erişim tarihi: 4.2.2020)
- Pintideğilimtutuluyum. (2020). Finansal Bağımsızlık. <https://pintidegiltutuluyum.com/> (Erişim tarihi: 4.5.2020)
- Robin, V., & Dominguez, J. (1993). *Your Money or Your Life: Transforming Your Relationship with Money and Achieving Financial*. Penguin Books.
- Robin, V., Dominguez J., & Tilford, M. (2008). *Your Money Or Your Life: 9 Steps to Transforming Your Relationship with Money and Achieving Financial Independence*, Penguin Books
- Roth, J.D. (2020). *Master Your Money!* <https://www.getrichslowly.org/> (Erişim tarihi: 4.3.2020)
- Sabit Gelirli. (2020). Temettü Emekliliği. <https://sabitgelirli.com/> (Erişim tarihi: 5.1.2020)
- Shen K., Leung B., & Collins J.L. (2019) *Quit Like a Millionaire: No Gimmicks, Luck, or Trust Fund Required*. Penguin Group.
- Waldinger, R. (2015). What Makes a Good Life? Lessons from the Longest Study on Happiness. TED talk.
- Yavuz, M. Cimrilik Hastalık mı? <https://www.reemnp.com/cimrilik-bir-hastalik-mi/>